Motion
1981/82:2370

Georg Anderssonm. fl.
Närradioverksamhet (prop. 1981/82:127)

Regeringen föreslår i proposition 1981/82:127 om närradioverksamhet, att närradion ges "fastare former". Propositionen innebär en successiv utbyggnad av närradion över hela landet. Den nuvarande provisoriska lagstiftningen ersätts av en närradiolag. Närradiokommittén ersätts av en närradionämnd. Propositionen innebär således att närradion permanentas.

Regeringen slår fast att närradionämnden får inkomma med förslag till kompletterande riktlinjer när ytterligare erfarenheter vunnits. Detta motsäger inte att det är en permanentning som nu föreslås. Det är tvärtom en skyldighet för tillsynsorgan för skilda verksamheter att komma med förslag till förändringar när så anses påkallat.

Mediepolitiken

Mediepolitiken har sin grund i de demokratiska värdena. Dess viktigaste uppgift är att medverka till att fördjupa och förstärka demokratin. Grundlagen tillförsäkrar varje medborgare yttrandefrihet och rätt att ge och ta information. Mediepolitiken är ett av medlen att förverkliga den rätt grundlagen ger. Därför får inte marknadskrafterna avgöra mediestrukturens utformning.

Samhället har ett ansvar för att garantera mångfald och integritet i medierna och att en balanserad mediestruktur upprätthålls. Etermedierna skall ha en sådan utformning att de utan kommersiella hänsyn genom bredd och mångfald i utbudet kan verka som rundradio i allmänhetens tjänst. Mediepolitiken skall även utformas så att den medverkar till en aktiv kommunikation mellan enskilda och grupper. Mångfalden av människors idéer och erfarenheter måste tas till vara i samhällsarbetet. Mediepolitiken bör därför ges en starkare lokal förankring för att göra en öppen demokratisk kommunikation möjlig och för att stimulera till delaktighet i samhällsarbetet.

Från socialdemokratiskt håll är det angeläget att stödja en decentralisering av etermedierna. Vår uppfattning är att det lokala föreningslivets behov av att komma till tals i lokala radiosändningar bör tillgodoses. En sådan utveckling bidrar till att stärka och vitalisera såväl demokratin som det lokala kulturlivet.

En förstärkt och vidgad informations- och yttrandefrihet på lokalplanet kräver dock noggranna överväganden vid val av modell. Ett oeftergivligt krav är att lokala etermedia görs tillgängliga för en bred allmänhet, så att

också resurssvaga gruppers medverkan kan garanteras. Genom en bred och aktiv medverkan från olika intressegrupper i samhället kan medvetenhet och kritiska attityder skapas gentemot den kommersiella exploatering av medierna som vi vill motarbeta och som i dag ytterst drabbar de resurssvaga, inte minst barn och ungdom.

Frågan om under vilka former och förutsättningar som enskilda och organisationer skall få utforma och sända program i radio, bör dock inte avgöras förrän flera alternativ har prövats och ett väl underbyggt förslag föreligger.

Beslutsgången

När regeringen nu avlämnar en proposition om närradioverksamheten kastar man varje gängse beslutsordning över ända. Den särskilda utredning, närradiokommittén, som regeringen tillsatt, har ännu inte avlämnat sitt slutbetänkande. Föreliggande proposition har som underlag ett första delbetänkande från närradiokommittén, vars förslag enligt de ursprungliga direktiven skulle vara preliminära.

Riksdagen har därför nu att ta ställning endast till *en* modell för föreningsradio som likformigt tillämpats på 16 försöksorter. De försök med allemansradio inom lokalradions ram som sedan februari 1981 pågår i Ljusdal och Ängelholm igångsatts mot bakgrund av de tilläggsdirektiv (dir. 1980:66) regeringen i juni 1980 tillställde närradiokommittén. Dessa försök avslutas den sista juni i år, dvs. vid samma tidpunkt som försöksverksamheten med närradio.

Genom att basera sin proposition på ett oavslutat utredningsarbete har regeringen underlåtit att invänta erfarenheterna från de båda nu pågående försöken.

Detta har en stor grupp av remissinstanserna uppmärksammat. Man har tagit del av kommittémajoritetens förslag men underkänt slutsatserna, då man ansett det vara för tidigt att nu ta ställning till närradions slutliga utformning.

Till denna grupp hör Kumla, Linköping, Piteå och Umeå kommuner, dvs. kommuner där försöksverksamhet med närradio bedrivs. Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, statens kulturråd, statens invandrarverk, statskontoret, riksrevisionsverket, LO, TCO, Svenska journalistförbundet, KF, Riksidrottsförbundet, Handikappförbundens centralkommitté och Västra Hälsinglands avdelning av Studieförbundet vuxenskolan uttalar att beslut bör anstå till dess att ytterligare utredningsmaterial kan presenteras. Försöksverksamheten är ännu ej avslutad, och beslutsunderlaget är därför bristfälligt eller otillräckligt, skriver remissinstanserna.

Denna massiva remissopinion har regeringen valt att bortse ifrån. Man vill i stället forcera fram ett beslut om närradion, ett beslut som uteslutande

betingas av partipolitiska skäl och som på ett häpnadsväckande sätt avviker från den demokratiska beslutsprocess en offentlig utredningsbehandling har att följa. En rimlig slutsats som regeringen borde ha dragit är att försöksverksamheten med såväl närradio som allemansradio inom lokalradion borde ha slutförts, innan man lägger fram förslag till hur den lokala radioverksamheten skall utformas i framtiden.

Ville man värna om att närradiosändningar på de orter där försöksverksamheten nu pågår får fortsätta tills dess frågan slutligt avgjorts i riksdagen, kunde regeringen ha föreslagit en förlängning av försöksverksamheten med ytterligare ett par år.

Försöksverksamheten

Hittills vunna erfarenheter av försöksverksamheten är för begränsade för att man skall kunna dra några säkra slutsatser om utformningen av lokala radiosändningar för framtiden. Det kan dock konstateras att de erfarenheter som redovisats från närradioverksamheten i flera avseenden är positiva. Samma slutsats kan man dra av det tidsmässigt ännu mera begränsade försöket med allemansradio i lokalradions regi, som bedrivs i Ljusdal och Ängelholm. Både närradion och allemansradion har studerats med avseende på antalet deltagande föreningar, lyssnarsiffror m. m. För närradions del skedde detta efter det att verksamheten pågått i nästan ett år. För allemansradions del skedde en första utvärdering redan efter sex månader.

Ur dessa erfarenheter kan man notera att Radio Ljusdal hade 38 % regelbundna lyssnare varje vecka. För Radio Kristianstad Nordväst var motsvarande siffra 20 %. En genomsnittlig lyssnarsiffra avseende de som lyssnar på närradion någon i veckan är 15 %.

Enbart i Radio Kristianstad Nordväst har 414 föreningar medverkat under det första halvåret. På närradions 16 försöksorter medverkar sammanlagt omkring 350 föreningar. Även om en del föreningar som har tillstånd att sända närradio i realiteten består av flera föreningar som gått samman om ett sändningstillstånd, kan man konstatera att allemansradion på två försöksorter nått flera deltagande föreningar än vad närradion gjort på 16 försöksorter. När gör denna jämförelse skall man också hålla i minnet att allemansradion också är öppen för enskilda personer, vilket närradion inte är.

Att skapa en öppen och tillgänglig radio var ett av de mål som diskuterades på lokalradiostationerna före starten 1977. Det internationella begreppet "public access" ersattes med "allemansradio", som sedan använts för att markera öppenheten mot såväl föreningar som enskilda.

Försök med allemansradio, dvs. lyssnarproducerade program, har bedrivits inom lokalradion sedan dess tillkomst. Vid det första interna programseminariet som lokalradion arrangerade hösten 1978, uppgav sig 20

lokalradiostationer ha allemansradio.

Utbildningsradion har också bedrivit försöksverksamhet med allemansradio. Det mest omtalade försöket ägde rum i Gimo i Uppland. Försöket bedrevs i samarbete med Radio Uppland och kan betecknas som framgångsrikt. Ett annat försök med allemansradio bedrivs av Utbildningsradion i samarbete med Radio Norrbotten.

När man diskuterar utformningen av framtida lokala radiosändningar finns det också anledning att erinra om de erfarenheter som vunnits i utbildningsradions försöksverksamhet och att man tar till vara de positiva erfarenheter som dessa försök har gett.

Avvaktande hållning

Att närradion omhuldas av de religiösa organisationerna har försöksverksamheten med närradio visat. Men man kan också konstatera att de religiösa organisationer som deltagit i allemansradioverksamheten deklarerat att de är nöjda. Särskilt har man uppskattat det breda utbudet, en goda lyssnarkontakten och möjligheten att snabbt få sända när man har ett angeläget budskap.

Nykterhetsrörelsen, fackföreningsrörelsen, studieförbunden, de politiska föreningarna, handikapporganisationerna, idrottsrörelsen och miljö- och kulturorganisationerna har däremot förhållit sig avvaktande till deltagande i närradioverksamheten. Denna kallsinniga inställning från de traditionella folkrörelserna bekräftas också i den sociologiska undersökning som gjorts vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet och som publicerats under mars månad 1982 (Ds U 1982:3).

Kostnader

I den socialdemokratiska reservationen till majoritetens förslag från närradiokommittén anfördes att närradioverksamheten kan komma att påverkas av ökande kostnader. Vidare anfördes att det finns en risk för att närradion kommersialiseras i takt med ökande kostnader. Det har under försöksverksamheten förekommit en del brott mot närradions reklamförbud. Även om man kan konstatera att antalet reklamöverträdelser är få i förhållande till det totala antalet sändningstimmar, måste man dock konstatera att reklamöverträdelser förekommit. Det kan antas att närradions karaktär av försöksverksamhet haft en dämpande effekt på de kommersiella krafterna.

Närradiokommittén har under mars månad 1982 bearbetat en undersökning av de sändande sammanslutningarnas kostnader, arbetsinsatser och medlemsutveckling. Ett genomgående intryck är att närradioverksamheten i mycket hög grad är beroende av någon eller några personers arbetsinsatser. På orter där en verklig "eldsjäl" saknas har närradioverksamheten svårt att utvecklas.

I takt med att det idéella arbetet utsätts för påfrestningar ersätts det frivilliga arbetet med avlönad personal. Man kan t. ex. konstatera att en stor del av föreningarnas kostnader utgörs av personalkostnader. Flera kyrkor har flera anställda för att producera närradioprogram. Även folkpartiet i Stockholm har tvingats anställa en närradioadministratör. En naturlig följd av denna utveckling är att kostnaderna för närradioverksamheten ökar.

Man kan också konstatera att det är tidskrävande att producera närradioprogram. I den undersökning som närradiokommittén gjort kan man utläsa att närradioföreningarna i genomsnitt avsätter 27 timmar och 15 minuter i veckan för att sända närradio. De religiösa organisationerna använder i genomsnitt 42 timmar i veckan för att producera närradioprogram. De politiska föreningarna satsar i genomsnitt 11 timmar i veckan och nykterhetsorganisationerna 12,5 timmar i veckan. Den genomsnittliga sändningstiden per vecka är för de religiösa organisationerna 3 timmar och 35 minuter, 43 minuter för de politiska föreningarna 2 timmar och 15 minuter för nykterhetsorganisationerna.

Enligt en undersökning som presenterades i närradiokommitténs betänkande (SOU 1981:13) hade de närradiosändande sammanslutningarna en genomsnittlig kostnad på 21 000 kr. för det första verksamhetsåret. Detta ger en genomsnittlig månadskostnad på 1 750 kr. Den genomsnittliga månadskostnaden för 22 månader blir omkring 1 600 kr. Eftersom investeringar bör ha belastat det första verksamhetsåret är det anmärkningsvärt att den genomsnittliga månadskostnaden fortfarande är så hög. Genomsnittskostnaden för ett närradioprogram är 160 kr. Detta framgår av den undersökning som närradiokommittén gjort. Undersökningen på skriftliga enkäter som besvarats av 136 föreningar, dvs. ungefär en tredjedel av de deltagande föreningarna i närradioverksamheten. Från övriga organisationer har det inte gått att få fram kostnadsredovisningar.

Dyrare i framtiden

Regeringen förutsätter i propositionen att de närradiosändande sammanslutningarna skall stå för alla kostnader som sammanhänger med närradioverksamheten i framtiden. Närradioföreningarna skall även bekosta den centrala närradionämnden. Kostnaderna för denna beräknar utbildningsministern till 1,2 milj. kr. för det första verksamhetsåret. Kostnaderna för närradionämnden skall tas ut genom att sändningstillståndet avgiftsbeläggs.

En närradios riksorganisation håller f. n. på att bildas. Riksorganisationen skall bl. a. anta etiska regler för närradioverksamheten, och en följd måste då bli att ett organ skall tillskapas för att pröva eventuella överträdelser av dessa regler. Riksorganisationen skall vidare vara förhandlingspart till televerket, närradiomyndigheten och upphovsrättsorganisationer-

na. Att denna närradions riksorganisation kommer att medföra ytterligare kostnader för de närradiosändande sammanslutningarna torde vara helt klart.

En utbyggnad av närradioverksamheten är inte gratis. Tvärtom. En utbyggnad av närradion enligt den modell regeringen föreslår torde bli dyrare än en utbyggnad av P4-nätet. Detta framgår av en utredning som televerket gjort efter det att regeringen framlagt propositionen.

Televerket har utgått ifrån att de närradiosändande sammanslutningarna kommer att utnyttja möjligheten att sammankoppla närradiosändare för att få ett större sändningsområde. Erfarenheterna från försöksperioden tyder på att föreningarna anser kommunen vara ett naturligt sändningsområde. Televerket har räknat på vad en utbyggd närradio skulle kosta i två kommuner, Lycksele och Heby.

En utbyggd närradio i Lycksele skulle kosta mellan 250 000 och 400 000 kr. Till denna summa kommer kostnaden för själva sändaren samt ledningar från studio. Kostnaden som tillkommer blir omkring 150 000 kr., vilket ger en hög totalkostnad. Trots denna höga kostnad kommer en sådan närradio inte att nå kommunens samtliga invånare. Televerket beräknar att sändningarna skulle nå ca 11 000 av kommunens ca 14 500 invånare.

En utbyggd närradio i Heby kommun skulle kosta omkring 300 000 kr. och nå 10 000 av kommunens 13 000 invånare.

Anledningen till att en kommuntäckande närradio blir dyr är att man måste kompensera närradiosändarnas låga effekt med ökat antal sändare. I såväl Lycksele som Heby har televerket räknat med tre sammankopplade närradiosändare, och man anger att sändningarna sker med låg kvalitet. En FM-sändare för P4-nätet har normalt en effekt på 3KwH och kostar ca 300 000 kr.

Det är vidare anmärkningsvärt att regeringen inte berört frågan om en utjämning av kostnaderna för närradioverksamheten, så att storstäderna med ett brett föreningsliv får vara med och bekosta närradion i glesbygd.

Förlängd försöksverksamhet

Allemansradio i lokalradions regi är gratis för deltagande föreningar och enskilda. Verksamheten bekostas med licensmedel. Kostnaden för allemansradion har av lokalradion beräknats till ca 500 000 per station. Till denna summa skall läggas investeringskostnader för sändare.

För att få ett bättre underlag för riksdagens beslut om den lokala radioverksamheten vill vi förorda en förlängning av försöksverksamheten till den 30 juni 1984.

Under denna tid bör alternativa modeller av närradio prövas på några av de 16 försöksorterna. Vi förordar också att en försöksverksamhet med allemansradio i lokalradions regi genomförs på ytterligare ett antal platser.

För att få ett ordentligt beslutsunderlag bör allemansradio prövas i någon större stad och i kommuner av olika storlek. Det är också angeläget att försöksverksamheten i Ljusdal och Ängelholm får fortgå, så att man kan se i vad mån de positiva erfarenheterna består också efter den första perioden av glädje över tillgången till en lokal radio.

Programregler

I närradioverksamheten har förekommit program som uttrycker förakt för grundläggande demokratiska värden. Det har t. ex. förekommit ohöljd rasistisk propaganda som underminerar människovärdet. Det har förekommit osakliga och osmakliga angrepp på etniska minoriteter.

Regeringen har uppmärksammat detta och förordar att närradion skall ålägga sig frivilliga etiska regler, liknande dem som pressen har. Hur detta kommer att fungera i praktiken bör en fortsatt försöksverksamhet ge svar på.

Organisation.

Under den hittillsvarande försöksverksamheten har anslutningen till lokal närradioförening, dvs. ett samarbetsorgan för sändande sammanslutningar på en försöksort, varit frivillig. Flera sammanslutningar har av principiella eller andra skäl valt att stå utanför den lokala närradioföreningen. Regeringens förslag förutsätter att en stor del av närradions administration skall kunna skötas lokalt, samtidigt som man förordar en fortsatt frivillig anslutning till närradioföreningarna. I praktiken blir då en förening som vill ha inflytande över exempelvis fördelningen av sändningstid tvungen att ansluta sig till ett lokalt samarbetsorgan. Hur en sådan ordning skulle fungera har försöksverksamheten inte gett svar på. Däremot kan konstateras att samarbetet i lokala närradioföreningar bjudit på betydande svårigheter i storstäderna, där också fördelningen av sändningstid varit mest komplicerad.

Regeringen har vidare nogsamt undvikit frågan om hur den lokala närradioföreningens organisatoriska uppbyggnad skall ske. Hur skall den parlamentariska ordningen se ut? Skall deltagande föreningar ha en röst vardera eller skall inflytandet stå i relation till den sändningstid man disponerar? För att belysa dessa frågor kan nämnas att i det senare fallet skulle förmodligen Maranataförsamlingen erhålla större inflytande än riksdagspartiernas lokala organisationer sammantagna. Vid eventuellt bildande av en riksorganisation för närradioföreningar kan ytterligare problem av liknande karaktär förutses.

Svagheten i de lokala närradioföreningarnas parlamentariska funktioner och administrativa kapacitet kan komma att förutsätta att närradionämnden får en betydligt starkare ställning än vad regeringen föreslår.

Innan riksdagen tar slutlig ställning bör angivna centrala frågor för en demokratisk radiomodell på lokal nivå utredas vidare. Vi föreslår därför en fortsatt försöksverksamhet enligt de riktlinjer som här angetts.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1981/82:127,
2. att riksdagen beslutar förlänga försöksverksamheten med närradio och att lagen om försöksverksamhet med närradio (1978:479) förlängs t. o. m. den 30 juni 1984,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad vi i motionen anfört om behovet av en utbyggd allemansradioverksamhet inom lokalradion.

Stockholm den 25 mars 1982

GEORG ANDERSSON(s)
ÅKE GREEN (s)
TYRA JOHANSSON (s)
LARS-INGVAR SÖRENSON (s)
HANS ALSÉN (s)
CATARINA RÖNNUNG (s)
OLOF PALME (s)
KERSTIN ANDERSSON (s)
i Kumla
ING-MARIE HANSSON (s)
MAJA BÄCKSTRÖM (s)
GÖRAN PERSSON (s)
HELGE KLÖVER (s)
LENNART BLADH (s)
BERTIL ZACHRISSON (s)

LiberTryck Stockholm 1982